

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frelund.
Herning Sogn
og Plads.
1874.

HERNING

SOGN OG PLADS,

F Ø R O G N U.

BESKREVNE

AF

L. CH. TH. FRØLUND,

PENS. KORDEGN.

HOLSTEBRO.

I F. V. BACKHAUSENS BOGTRYKKERI

1874.

*Ak ingen Steds er Roserne saa røde,
og ingen Steds er Tornene saa smaa,
og ingen Steds er Dunene saa bløde,
som de vor Barnsdoms Uskyld hvilte paa!*

Baggesen.

I. Herning Sogn.

Dette Sogn ligger i Ringkjøbing Amt og Hammerum Herred ¹⁾. Det ligger omgivet af Sognene Rind, der er Hovedsognet mod Syd, Snejbjerg og Tjørring mod Vest, Tjørring og Sunds mod Nord og Gjellerup mod Øst ²⁾. Sognet udgjør det 53de Læg af 5te Brigadekreds's 1ste Halvbrigadekreds og er Midtpunkt for Herredets Jurisdiktion ³⁾ og Herning Lægedistrikt ⁴⁾. Ifølge Lov af 1872 er Ringkjøbing Amtstuedistrikt ophævet og indlagt under Holstebro Distrikt. I gejstlig Henseende hører Sognet under Ribe Stift og Ringkjøbing Amts østre Provsti ⁵⁾.

Sognets Fladeindhold udgjør 4749 Td. Land og staar for Hartkorn $124\frac{1}{4}$ Td. (g. M. 138 Td.). Der kommer altsaa i Gjennemsnit ca. 38 Td. Land paa hver Td. Hartkorn. I hele Herredet kommer der 104 paa 1, i Hovedsognet i Pastoratet endog 140 paa 1 Td. Hartkorn. — 1858 talte Sognet ialt 51 Gaarde og 125 Huse, hvoraf laa henholdsvis 33 og 68 i og 18 og 57 udenfor Byerne. 1830 fandtes i Sognet 31 Gaarde og 29 Huse.

Sognet danner en langagtig Mangelant, der i sin største Længde strækker sig i Nord og Syd. Den største Længde er $\frac{9}{8}$ og den mindste $\frac{7}{8}$, medens dens største Brede er $\frac{3}{8}$ og den mindste $\frac{2}{8}$ Mil. — Sognet deles ved en Aa, som vi her passende kan kalde Herningsholms Aa, i Nørre- og Sønder Sogn. Nørresogn, der ligger dels paa tvende Bakkeør, dels paa Karup Flade paa Grænsen af Skovbjerg Bakkeø, har tillige en naturlig Grænse mod Nordøst i Storaa (Linnaa); Sønder- sogn, som derimod ligger paa denne Ø, (Knudmose i Brande-Paarup Flade undtagen), har tillige i Øst og Nordvest en naturlig Grænse i Herningsholms Aa. Nørresogn danner imidlertid ikke en Flade; ti paa denne strækker sig langs med Aaen tvende Højdedrag, hvoraf den ene gjør en Svingning mod Nord paa Sognets Vestgrænse. Sønder- sognets Højdedrag former sig som et Horn, hvis tykkere Ende ligger mod Sydvest og Spidsen mod Nordvest. De omtalte Højdedrag, der hæve sig som tre fra Nord opstigende Bølger, er af ubetydelig Højde. Det omtalte Horn omgives af Mose- og Engdrag. Som Følge af Sognets Beliggenhed er Underlaget i Sønder- sogn Ler og Mærgel og i Nørresogn dels Ler og Mærgel og dels Fladesand. Paa det sidste Sted er Overlaget sandmuldet og paa det første tykmuldet. Sognets sydlige større Del er en herlig Oase, hvor der, da Taksten endog stiger til 24, kun mangler Læ af Skov og Hegn for at blive en af Danmarks

frodigste Egne. Ved flere Gaarde findes anselige Haver og Plantninger og den fortrinlige Dyrkning spores over hele Sognet. Dette Billedes Skjønhed forhøjes ydermere ved de frugtbare Enge, især langs Herningsholms Aa. Ønsker man til Afveksling triste og mørke Billeder, da stiller man sig paa det nordligste eller sydligste Højdedrag og skuer ud over Gullestrup Hede eller den store og dybe Knudmose, der for det paa „Klyne“ ellers fattige Sogn er langt vigtigere end den oprindelige Sø ⁶⁾. Af Herningholm og Lavlund Skifter er der solgt 145 Td. til et Selskab for Fabrikation af Æltetørv.

Hvad der ellers kan være at tilføje om Jordernes Beliggenhed og Beskaffenhed findes omtalt ved hver enkelt By eller Gaard.

I Nørresogn findes Salholt og Gullestrup, hvortil Grøderis hører.

Salholt har sit Navn af Oldn. sal, o: Sille, en Art Poppel, og holt, o: Skov; Navnet betyder altsaa Silleskov. Dertil hører:

Salholt, egenlig en rund Bakkesø paa Fladen, liggende ved Eng og Aa paa Sydsiden af sin Mark, der i Beskaffenhed ligner Søndersognet og udgjør den østlige Del af Nørresogn. $5\frac{4}{96}$ Tdr. Hartkorn. Ejere: Alle Herningsholms Ejere, sidst Sehested 1802, Konrad Nyboe 1825, dennes Svigersøn Niels Lavridsen af Sivebækerne 1852, der ombyggede Gaarden, og dennes Søn Lavrids Nyeboe Nielsen. De trende have forbedret Ejendommen betydelig.

Salholthvile, ikke fraskilt, opført 1852 som Aftægtsgaard for Niels Lavridsen, der ellers er bekendt som stor Strømpehandler.

Gullestrup, der ligger paa Fladens større Bakkekø, har sit Navn af Mandsnavnet Gule og Torp, o: en Aflæggerby og betyder altsaa Gules Nyby. Dertil hører Store- og Lille-Gullestrup samt Grøderis. Store Gullestrup, en By med mere sandmuldede Jorder ?).

Overgaard 3²⁷/₉₆ Td. (Jesper, Jens Chr. Jespersen, Sognefoged og Handelsmand, byggede Gaarden, dennes Søn Ghristen Overgaard, Amdsradsmedlem).

Søndergaard 2⁶⁵/₉₆ Td. (Lars, Mikkel Andersen, Anders Mikkelsen).

Østergaard, a, 2²²/₉₆ Td. Niels Jensen, Jens Nielsen, Handelsmand).

Østergaard, b, 2²²/₉₆ Td. (Niels, Jens Nielsen, Simon Iversen, Iver Simonsen, Iver Knyberg).

Nørgaard, a, 1¹²/₉₆ Td. (Anders, Jacob Andersen, Knud Andersen).

Nørgaard, b, 1²⁴/₉₆ Td. (Anders, Anders Andersen, Jens Nielsen).

Meldgaard 2¹⁴/₉₆ Td. (Jens, Knud og Søren Kølbæk, Jens Brændgaard, Peder og Jens Kølbæk).

Skolen.

Vestergaard 2⁴⁷/₉₆ Td. (Knud, Jens og Peder Kølbæk, Jens Brændgaard).

3 mindre Steder hører ogsaa til St. Gullestrup.
Grøderis har sit Navn af Oldn. grjöt, o: Grus, og Oldn. hris, o: Krat, Skov.

Tre mindre Steder (Peder Gravesen, Hoved for de „Højhellige“, kaldet „Dømmerne“).

Lille Gullestrup:

Vejlstrup ^{65/96} Td. (Niels Salholt, Simon Lillelund, Christen Sø, Jens Simonsen).

Fuglsang ^{38/96} Td. (Peder og Jens Fovrholt, Christen Brændgaard).

Busk ^{57/96} Td. (Christen og Hans Sø, Niels Olesen, Søren og Anders Lund).

Altfornær ^{79/96} Td. (Lars Tomsen, N. Chr. Larsen, Søren Lund).

Damgaard ^{48/96} Td. (Peder Hesselbjærg, Jens Nielsen, Niels Kaalund).

Mosgaard ^{76/96} Td. (Christen Jespersen, Jens Burgaard, Niels Frs. Schou).

Søndersogn deles undertiden i Sønder- og Nørremark. Til den sidste hører:

Holing, en By, der har sit Navn af Oldn. holl, o: en hvælvet Højde (se Holstadbro), hvor der findes Jorder til Takst 24. Byen har været vidt bekendt for sine gode Oste ⁸).

Vestergaard, a, ^{23/96} Td. (Christen Thomsen, Thomas Christensen, Knud Thomsen).

Vestergaard, b, ^{267/96} Td. (Lars, Anders Larsen).

Meldgaard, a, ^{271/96} Td. (Knud og Otto Kølbæk).

Meldgaard, b, $2^{76}/_{96}$ Td. (Jens, Thomas og Peder Sivebæk, Jens Vej).

Østergaard, a, $2^{73}/_{96}$ Td. (Ib, Jens Kølback Ibsen).

Østergaard, b, $2^{15}/_{96}$ Td. (Ole Møller, Jacob Troelsen og Enke, Otto Sørensen).

Østergaard, c, Troels Jakobsen, Jens Veje).

Lillelund (Peder Lillelund, som købte 1 Td. Hartkorn Jord fra Nørholm, Mads Pedersen, som byggede Stedet paa Gaardens søndre Mark, dennes Enke, Dorte Romvig, der lod Gaarden dele mellem sine to Sønner).

Gammel Lillelund $3^{38}/_{96}$ Td. (Jens Chr. Madsen).

Ny Lillelund $3^{39}/_{96}$ Td. (Lars og Christen Madsen).

Vesterholm $2^{64}/_{96}$ Td. (Gravers Christensen, der i forr. Hundredaar byggede paa 1 Td. Hartkorn Jord, som han havde købt fra Nørholm; senere købte han en anden Td. sammesteds fra; Truels Gravesen, der ombyggede Gaarden — det gamle Stuehus havde været Hundehus paa Heringsholm — opdyrkede meget Mark og tilkøbte en Del af Lavlund Kjær, gjorde sig bekjendt som stor Handelsmand og Sognefoged; Handelen fortsættes af hans Søn Søren Truelson efter endnu større Maalestok.

Nørholm $4^6/_96$ Td. (Jens Møller, som byggede Gaarden fra ny af. Han havde nemlig i

Slutningen af forrige Hundredaar kjøbt fra Herningsholm 6 Td. Hartkorn Jord, hvoraf han atter som anført afhændede 3 Td.; Christen Frølund, i hvis Tid Gaarden brændte (1805), men som atter opførte den nogle Skridt mere nordlig; Tomas Frølund 1833; hans Enke Karen Lavridsen af Sivebækerne 1841; Herredsfoged Hunderup, der byggede et nyt Stuehus og benyttede det gamle til Fløje; Staten, som gjorde den til Herredsfogedsæde. Den har altsaa været beboet af de sidste 3 Herredsfogder. Da Gaarden ligger for langt borte fra Thingstedet og Pladsen, er det at forudse, at den atter vil komme i privat Eje. Plantningen hidrører fra Kammerjunker Tillisch. 9).

Herningholm. Gaarden hed oprindelig Vig, hvad den endnu i Begyndelsen af dette Hundredaar kaldtes af Almuen (Lundbro kaldtes ogsaa Vigsbro). Efter Sagnet skal der, hvor Gaarden nu ligger, have ligget en By, bestaaende af 7 Gaarde, som havde Navn efter den Vig, der fra Karup Flade — oprindelig Vand — skærer sig ind mellem Herning og Gjellerup Sogne. Om det var denne By eller en enkelt Gaard, der i det 16de Hundredaar tilhørte Kronen, kan vist næppe afgjøres ¹⁰⁾. Den første private Ejer var Josva von Qvalen, der fik den ved Mageskifte af Fr. II. 1579. Qvalen opførte Gaarden fra først af, idet han flyttede Bygningerne fra Kvolsholm, som han selv havde opført, til Vig. Den af ham opførte Borggaard bestod af 3 toetagers Fløje,

hvoraf Hovedfløjen, der ligger østen i Gaarden, er bevaret, medens de to andre, som strakte sig mod Vest, ere afløste af meget simple Bygninger. Vest for Borggaarden laa Ladegaarden, der endnu bestaar af en søndre, en vestre og en nordre oprindelig Længde. Den hele Gaard var velforsvaret, mod Øst af Engdrag, oprindelig en Sø, mod Nord, Vest og Syd af Grave og indenfor liggende Vold og Borggaarden end yderligere ved en Grav mellem denne og Ladegaarden. Ud for Ladegaardens fire Hjørner og paa Udvidninger af Volden, hvor Gravene gjorde en Svingning udad, hævdede sig 4 mægtige Taarne. Den næste Ejer var Sigvard Reinskat, Friherre af Frejberg, der ved 1590 blev gift med v. Qvalens Enke, Magdalene Munch. Reinskat var en Tyran saavel mod sin Familie som mod sine Undergivne; han hævdede med Strængthed og med formelig Serimoniel den selvtagne Godsherrerettighed til Fæstebøndernes Bryllupsnat; han ikke alene indelukkede sin Datter, men lukkede endog for sin Kones Dyd. Da Regeringen tog sig af de fortrængte, ved Brev til Lænsmanden at befale „Friherren at fange og flittelig at forvare“, trodsede han i den Grad, at han endogsaa forsvarede sig bag sine Volde mod en udsendt Styrke, indtil hans tidligere Forvalter, en Malte Hjort, der ved et Besøg lukkede hans Hunde inde og ved Afskeden drog ham op i Vognen til sig, forraadte ham. Reinskat blev i Horsens d. 26. Jan. 1610 dømt til evigt Fængsel paa

Kongens Naade og afgik Dagen efter til Dragsholm, hvor han hensad sin Livstid. Det er sagtens ogsaa om ham, at Sagnet gaar, at han lod Fruehøj tilkaste om en Kvinde, som boede deri, fordi hun skænkede for Gaardens Folk, der besøgte hende istedenfor at gaa i Kirke. Han stødte ogsaa Præsten Norlund fra Sognene, fordi han ikke vilde underskrive „en usædvanlig Forpligt“, som Reinskat med Urette havde forestillet ham. Kongens Brev af 3die Juli 1603 befaler Bisp og Provst strax efter at indsætte Præsten. Et Oljemaleri, som endnu findes paa Gaarden, gjengiver maaske Tyranens dyriske Person. Gert Ranzau (f. 1558, død 1627) til Breitenburg, Hevringholm og Gjessingholm ¹¹⁾. Christian Gertsen, Greve af Ranzau (f. 1614, d. 1663), som tilkjøbte en stor Del Gods ¹²⁾. Dennes Svigersøn, Storkansler Grev Fredrik Ahlefeldt til Langeland (d. 1686). Johan Fredrik, Greve af Leiningen. Peder Tøgersen Lasson til Rødslæt, Guddumlund, Ruballegaard, Dybvad og Sønder Vosborg (f. 1667, d. 1737 ¹³⁾. Dennes Søn, Justitsraad Tøger Lasson til Dybvad og Aakjær (d. 1772, g. 1740 med Benedikte Antonette Rosenørn). Hans Adolf Høeg, adlet 1757 med Navnet Hjælmkrone (1750, 54) og Sønnen Markus Hjælmkrone, fra hvem de smukke Væg-malerier hidrøre, hvoraf endnu ses Rester. Etatsraad Londeman de Rosenkrone til Nøragergaard, som 1768 kjøbte Gaarden ved Avktion for 48000 Rdl.; Friedenreich ¹⁴⁾. Holger Sehested

—1792, som frasolgte Holtbjærg og Lavlund; Morten Westrup, der frasolgte Nørholm, Veterh. (og Lillelund). Godset, som i Lassons Tid endnu udgjorde 800 Td. Hartkorn, hvoraf 482 Td. ¹⁵⁾ laa omkring Gaarden i Herning, Rind, Snejbjærg, Tjørring, Sunds, Haderup, Gjellerup og Ikast, medens det øvrige laa spredt i Hald, Silkeborg og Skanderborg Amter; dette betydelige Gods var allerede solgt forinden. 20^{62/96} Td. (Andre Ejere ere: Lassen 1832, Brødrene Wood 1835, Trondhjem 1840, Brødrene Davidsen 1853, Bjerregaard, Wolf og Møller 1868, Gram (circa 66000 Rdl.), Worm 1873—

Af Gaardens Fæstningsværker findes nu kun Graven ¹⁶⁾, der omgiver Gaarden mod Nordvest, Vest og Sydvest, og Grunden af de 3 Taarne ¹⁷⁾.

De efterfølgende Steder høre til Søndermark.

Holtbjærg, hvis Navn betyder Skovbjærg, var en Fæstegaard under Herningholm ¹⁸⁾. 5^{62/96} Td. Mads Schou (1791—1823) afrundede og forstørrede Ejendommen ved Magelæg af Birk Enge mod Enge i Lavlund Kjær i Gjellerup. For at faa saa meget Jord, at han kunde fritage sine Sønner for Krigstjeneste, formaaede han Ejerne af Nørholm og Vesterholm til at overlade sig deres Skifter ovenfor Knudmose. Han opbyggede Gaarden paa herskabelig Vis, inddelte de mod Knudmose heldende Marker i Vænge med Diger og levende Hegn og anlagde saavel Haver som Løv- og Naaletræspartier med deri værende Fiske-

damme ¹⁹). Dennes Søn, Niels Schou (1856) forbedrede Marken betydelig, men lod Gaard og Plantninger noget forfalde. Tolderlund, der her har drænet Marken, overrislet Engene og anlagt et Tæglværk for Tilvirkning af Mur- og Tagsten og Rør.

Lavlund, $6\frac{2}{96}$ Td., var ligeledes Fæstegaard til Herningsholm (Sehested 1802, Brødrene Skjoldborg, Mikkelsen, Sehested, Kaisen, Sørensen, som opbyggede Gaarden (1829), efter Ildebranden, som Skjærslibber Akselsen fængsledes for, men som Beboerne i Sognet mistænkte Sørensen for selv at have udført ved en Jens Kovstrup, som siden selv brændte inde. Flensborg, Jørgen Landt, P. Gjested, Asmussen, som frasolgte Engene, Warburg, Petersen, Krarup, Schou, Røgingd, Møller Schou, Got. Plantningen hidrører fra Landt og Røgingd.

Baggeskjær, a, har sit Navn af Mandsnavnet Bagge. I daglig Tale kaldes Gaarden Nederkjær i Modsætning til Lervadskjær i Snejbjerg ²⁰), der kaldes Overkjær. (Enevold Jensen, der delte Gaarden mellem to Sønner. Mikkel Enevoldsen og Enevold Jensen).

Nykjær a (Niels Enevoldsen, som byggede Gaarden 1835 og delte den igjen 1870).

Nykjær b (Lars Ottesen)

Baggeskjær b, $1\frac{7}{96}$ Td. (Mikkel Enevoldsen).

Herningby, oprindeligt 6 Gaarde med mere sandmuldede Marker, deles i Vesterbyen og Østerbyen. I Vesterbyen ligger 11 mindre Steder samt

Storgaard, der har været delt i to Gaarde, som nu atter ere forenede. $2^{11}/_{96}$ Td. (Iver og Mikkel Svenningsen).

Damgaard, en ny Gaard paa Storgaards Udmark ($^{50}/_{96}$ Td. Jens Pedersen, Troels Jensen).

Herning Kirkegaard ($1^{69}/_{96}$ Td. Konr. Nybo, Lavrids Sivebæk og Kristen Tomsen, som har plantet navnlig en Del Frugttrær.

Kirken omtales under III.

I Østerbyen findes der foruden de 40 Steder, som ligge ved Linen, 3: Ringk.-Aarhusvejen mellem Holstebro Vej og Lavlund og ville blive omtalte under II. Herning Plads.

Hullet, der er Jordemoderbolig, Møllen og Skolen, der omtales ved V. Skolevæsenet.

4 Steder ved Herning-Lavlund Vej og ved Horsens Vej 16 mindre Steder. Østligst ved Linen ligger 8 Steder paa Lavlund Grund, men som regnes med til Pladsen. Til Østerbyen hører foruden fire Huse i Knudmose Landing, Bakkested og Kikkenborg, Sognets højeste Punkt, ca. 200 Fod over Havet.

Ved Herning-Holing Vej findes foruden Dal, tre Steder, og Sønderager, et Par Steder, ligesom ved Brændgaard Skolevej endnu et Par mindre Steder ²¹⁾.

Brændgaard, a, der har sit Navn af Mandsnavnet Brænd ($2^{39}/_{96}$ Td. Jens Madsen, P. Kr. Jensen).

Brændgaard, b, (Peder Poul Pedersensom flyttede Gaarden lidt mod Syd, Peder Poulsen) er nu delt i to Steder. (Knud Sørensen, og Peder Poulsen).

Lille Brændgaard.

Herninglund (149/96 Td. Lars Sællænder, Tværmose, Petersen, Landt, der tilplantede Fællesgraveneromkring, Hoffbaur, Niels Pagh, Hans Bertelsen). Anlægget er nu frasolgt og for en stor Del omhugget. 1661 solgte Kongen Baggeskjær og Gods i Herning By tilligemed Lundenæs til Brødrene v. Uffeln af Hamborg.

II. Herning Plads.

Ved Herning Plads forstaaes Strækningen ved Aarhusvejen fra Lavlund og til Holstebro Vej steder til. Det er egenlig kun den Strækning deraf, som ligger mellem Lavlund og Herninglund, som af den nærmeste Befolkning kaldes Gaden ²²⁾. Man hører ogsaa Stedet kaldet Højherning, hvilket Navn passende kunde være det almindelig bekjendte, fordi det ikke alene betegner Beliggenheden, men ogsaa, idet det gjør Forskjel mellem Plads og Sogn, dog bevarer Forbindelsen mellem begge. Højherning har sit Navn af Sognet, der i ældre Tider hed Hørning. 1340 findes det skrevet Hørningh, men af Almuen kaldtes det indtil den seneste Tid Hanning ²³⁾. Navnet betyder et Horn og har sin Oprindelse af Stedets Beliggenhed paa

et saadant (se S. 4), og i Navnet og Stedets Frugtbarehed ligger Ideen til Stedets Vaaben- og Fanebillede, et Overflødigshorn.

Den første Grund til, at Højhøring er blevet Herredets Midtpunkt, er denne, at da Herredsfoged Landt paa Regeringens Vegne skulde kjøbe Plads til et Tinghus i Gelleruplund, enedes Byændene om at opstille saa store Fordringer, at han saa sig opfordret til at indstille Lille-Lavlund som et passende Sted. Hans Forslag toges til Følge og 1827 opførtes Ting- og Arresthuset. Dette var, som Kancelliraad Krarup, der i flere Retninger har gjort sig fortjent af Stedet og Egnen, skriver, „det første Æg i Reden“ ²⁴). Andre fulgte snart efter, saaledes et Apothek, (1832) anlagt af Apotheker Højberg i Ringkjøbing, et Gjæstgiveri (1840, Bertelsen, Bank, Eyde), et Posthus (1853), en Vindmølle (1857). Som det gik med Tinghuset, gik det med Aarhus-Ringkjøbing Vej; ti mens Mændene i Lund i Mærkepælene saa sikre Tegn paa, at Vejen vilde komme deres Døre forbi, lykkedes det Herningboerne at bringe den til sig (1849—50). Her til kom Veje til Holstebro (1851) og Vejle (1862). Forinden (1845) havde Pladsen faaet Befordringsvæsenet trukket fra Lund.

Tid efter anden nedsatte sig en Læge, en Sagfører (se VI. 3), forskellige Handlende og Haandværkere.

Fortiden (1874 findes der 7 Handlende, An-

dersen, Eyde, Olsen, Petersen, hvis Virksomhed især bør nævnes, Sivebæk ²⁵⁾, Valsted og Fillip-
sen; 2 Bagere, Meder, Jensen; 1 Boghandler, Val-
sted; 2 Bogbindere, Terkildsen, Valsted; 1 Blikken-
slager, Gabs; 1 Fotograf, Gabs; 1 Farver,
Froberg; 2 Gartnere, Brandt, Østergaard, hvis
Virksomhed især bør paaskjønnes; 1 Guldsmed,
Nielsen; 2 Hjulmænd, Engelbrektsen; 2 Ma-
lere, Borup, Nielsen; 2 Rebslagere, Jensen, Niel-
sen; 3 Skomagere, Bech, Kjær, Pedersen; 3
Smede, Brix, Kjær, Pedersen; 6 Suedkere, Høj-
land, Kristensen, Kristensen, Jepsen; 2 Skrædere,
Laursen, Petersen; 2 Uhrmagere, Nielsen, Mad-
sen; 1 Modehandlerinde, Frandsen; 1 Postkjører,
Laurids Sørensen. I Højherning holdes et Mar-
ked midt i Maj; hver Fredag er Torvedag og den
første Fredag i hver Maaned samles som til min-
dre Markeder. I Efteraaret 1869 havde Pladsen
en særdeles vellykket Udstilling. Her findes Land-
boforeningens Bogsamling eller Hammerum Her-
reds Folkebibliothek (600 Bind. Bestyrer Post-
mester Theill), Klubben „Enigheden“ (1871) og
en Sangforening. En Forbrugsforening er gaaet
ind og en Byggekommission synes at mangle.

„Herning Avis“ (1868), samlet og udgivet af
A. K. Jensen og T. Nielsen, trykkes i Vejle.
Foruden de private Haver og Anlæg findes her
„det danske Hedeselskab“s Planteskole, indkjøbt
1866 og 1871 og anlagt paa 2½ Td. Land.
Planteskolen ledes af Gartner Østergaard, der

selv har anlagt en Skole for Opelskning af de for Egnen mest tjenlige Frugttræer. Hr. Østergaard foretager ligeledes Iagttagelserne paa det meteorologiske Selskabs Station (opr. 1873) i Herning. I Sommeren 1873 opførtes en anden Gjæstgivergaard (Pagh) mere østlig.

Herning Hede- og Diskonto-Bank er stiftet 12te Marts 1872 (begyndte 1ste Juli s. A. med en Aktiekapital paa c. 33000 Rd.) med det Formaal at give Jordbrugere i Jyllands Hedeegne Adgang til Laan til Opdyrkning, Vanding og anden Forbedring af deres Jorder, samt at lette Pengeomsætningen til Fordel for Handel og Industri. Aktiekapitalen er nu 60000 Rd. Repræsentantskabets Formand er Proprietær G. Bruun til Asmildkloster og Direktionen General-Konsul H. Pontoppidan (R.+ D. M.), Prokurator Valeur (adm. Direktør) og Kjøbmand M. Petersen.

Man vil af alt dette se, at Højherning er Midtpunkt for Omegnens Udvikling og er gaaet rask frem med denne. Det sociale og komercielle Liv vil imidlertid røre sig endnu langt kraftigere, naar Mellemtverbanen, der er bestemt ved Lov af 1872 og bevilget Kammerraad, Prokurator E. Møller i Ringkjøbing, bliver færdig mellem Silkeborg og Herning; men om Banen vil være til almindelig Gavn for Pladsen er vel et Spørgsmaal.

Højherning er Valgsted for 4de Folketingskreds, medens Varde er det for 11te Landstings-

kreds, hvortil Herredet hører ²⁶). Siden 1872 er Egnens militære Udskrivningssted her (før i Holstebro). Der gaar Post til og fra Holstebro 3 Gange ugenlig ($4\frac{1}{2}$ Mil), til og fra Ringkjøbing 4 Gange ugenlig (6 Mile), til og fra Vejle 4 Gange ugenlig ($9\frac{3}{4}$ Mile), til og fra Silkeborg 1 Gang daglig (5 Mile).

III. Kirken.

Kirken, der ligger tæt vesten op til Herning Kirkegaard, er opført dels af hugne, dels af brændte Sten og har intet Taarn. Højkirken er 20 Alen lang og $13\frac{1}{2}$ Alen vid, Lavkirken derimod er 9 Alen lang og $10\frac{3}{4}$ Alen vid. Begges Højde til Taget er $6\frac{1}{2}$ Alen og Højkirkens Tag 10 Alen. Murtykkelsen er $1\frac{1}{2}$ Alen. Paa den søndre Mur findes Bogstaverne P. T. L. A. L. i Jærn, o: Peder Tøgersen Lassen og Ane Lassen, som købte Kirken af Fr. IV. 1704; paa den nordre Side findes et lille Vaabenhus og Op- og Indgang til Herningsholms Pulpiturstol, som rigtig nok burde fjernes. Nederst i Kirken, der i alle Henseender er dyrket af Armod, findes en anden Pulpiturstol og paa Gulvet 14 Mands- og 15 Kvindestole. Prædikestolen, der er anbragt paa den søndre Side, er prydet med de 4 Evangelister i Oljefarve. Koret gaar i et med Skibet. Døbefonden er af Træ og Messingfadet yderst simpelt. Altertavlen, repareret 1722 af P. T. Lassen, synes

at være noget yngre end fra Kr. IV. Tid. Altermaleriet, der forestiller Korsfæstelsen, er nylig malet af Jæger i Viborg. Omgivelserne ere, øverst en malet Due, tilhøjre en Engel, der spiller Orgel, og tilvenstre en anden Engel med en Kasse? hvorpaa han peger. Under Korsfæstelsen staar: „Ære være Gud i det Høje, Fred paa Jorden og i Menneskene en Velbehagelighed“, Joh. 2, 14. Disse Ord, som ikke passe til Maleriet, hører til et nyt Maleri, „Marie med Barnet“, malet i Rom. Det oprindelige var Nedtagelsen af Korset, som nedtoges 1846. Til Alterbordet hører 2 drejede Mæssing-Lysetager og Kalk og Disk, skjænkede af P. T. Lassen. I Vinduet ved Prædikestolen findes en Rude (knækket, ellers ubeskadiget) med et Vaaben i Glasmaleri. Vaabnet bestaar af 4 Felter, hvis inderste Hjørne er dækket af et Midtfældt. I dette, som er blaat, findes en mod Højre springende gul Løve. Det øverste Felt til Højre og det nederste til Venstre ere tomme. De to øvrige have hver 12 skjæve, sorte Ruder, der ved en fra det venstre Hjørne foroven nedgaaende sort Tværbjælke deles i 6 og 6 paa gul (guld) Grund. Over Skjoldet findes 3 blaa Hjelme, prydede med gule Traller og Grevekroner, den til Højre tilligemed et Par hvide Vinger, den midterste med et Par hvide Væselhorn, omgivne af en Krone, og den til Venstre med et Sølv Sæpter, hvorpaa et rundt Guld Spejl med Skraabjælker og Ruderne i Sort og omgivet af 12 Paa-

fuglefjer, gjennemvævet med sorte, skraa Ruder. Det er Ranzauernes grevelige Vaaben, noget forskjellig fra det, som Kejsers Ferdinand gav dem 1650. Under Skjoldet, der er omgivet af et blaåt og fiolet Draperi, hænger en hvid Elefant i et blaåt Baand. Foran Elefanten staar C. G. Z. R. og bagefter H. A. B. R., o: Christian Gort Zent Rantzau og — ?

Beboerne ejer selv Kirketienden ²⁷⁾ og Kirken er brandforsikret for 2800. Rd.

Præsternes Kirkebog gaar tilbage til 1722.

Kirkegaarden, der ligger rundt om Kirken, er baade for lille (105 × 72 □ Al.) og lider at Vand. En Del Beboere, især af Pladsen, have i deres Nærhed anlagt en egen Kirkegaard paa 10 Skp. Land, som blev indviet den 15de Septbr. 1872. Paa Gravklokken, der er kommen fra Bon og rummer 2 Skp. Korn, er meget god, staar 1872 B. V. G.

Kirken ejer ingen Legater, men 3 Stykker Jord, et Stykke (skjænket) under Herning-Kirkegaard, svarer aarlig 2 Rd., 7 Skp. under Brændgaard, svarer intet, og 3 Agre under Lillelund, svarer aarlig 24 Sk. Da Kirken er for lille og daarlig, var det at ønske, at den kunde blive afløst af en tidssvarende paa et bedre beliggende Sted.

IV. Skolevæsenet og Fattigvæsenet.

Sognets Skolevæsen ordnedes første Gang i første Halvdel af forrige Hundredaar af Præsten Bering og sidst 1867, da der oprettedes et Lærerembede for Gullestrup Distrikt, hvor der dog ved en Hjælpelærer siden 1851, da Skolen blev opført, var bleven holdt Skole. Hovedskolen, der ombyggedes 1869, har en god Jordlod, hvorpaa der kan holdes 3—4 Køer og ligesaa mange Faar. Biskolen er jordløs. Reguleringssummerne ere 610 Rd. og 288 Rd. Børneantallene ere ca. 90 og 38. (Se VI.) I Højherning findes en kvindelig privat Skole.

Om Fattigvæsenet, der er fælles med Hovedsognets, er der ikke meget at sige uden det, at Fattigbyrden altid har været temmelig trykkende. Fra ældre Tid har Rind haft en frugtbar Natmandsfamilie at forsørge. Efter „Kjæltringjagten“ 1835 fik Herning ogsaa sin, da Moderen til 3 Børn tilfældig var født i Sognet (i en Digegrøft). (Om dette Folk kan læses en interessant Afhandling af Landinspektør Fløe i „Saml. til jydsk Hist. og Top.“ 1869—70). I 1867 kjøbtes og indrettedes en Gaard i V. Lind til Fattiggaard, paa denne finder fortiden 18 Lemmer Ophold. De arbejdsføre Kræfter benyttes ved Gaardens Drift. Børn, der udsættes, koster Sognene aarlig mellem 20 og 25 Rd.

Skolevæsenet har ingen og Fattigvæsenet kun Vitus Berings Legat af 26de Jan. 1853 paa 100

Rd. Renten uddeles til fire Trængende af begge Sogne.

Sognet ønsker sig gjerne skilt fra Hovedsognet, med hvilket det har fælles Sogneraad.

I 1869 var Kommunalligningen 5989 Rd. og i 1873 3543; men der er i de 3 sidste Aar opsparret en Reservefond af over 1000 Rd.

V. Folketal, Næringsveje, Levevis, Sæder, Sprog og Tro.

Sognet talte 1801 345, 1830 482, 1834 541. 1840 594, 1855 748, 1860 870 og 1870 1022 Personer. Af disse bo ca. 400 (Voksne og Børn) i 60 Familier i og omkring Højhøring og udgjør Pladsens Befolkning.

Af Hovednæringsvejene for Sognets Vedkommende ere Kvæg-²⁹⁾ og Kornavl, ubetydelig Jagt og Fiskeri og for Pladsens Vedkommende Handel, Haandværksdrift og Dagarbejde fremgaar af det foregaaende. Uldbindingen, der forhen dyrkedes til Yderlighed, drives nu kun om Vinteren, i ledige Timer og af Børn og gamle. Levemaaden er den almindelige for Egnen. Om Sæder og Skikke henvises til Landmaalerassistent Palle Fløes Afhandling i „Saml. til Jydsk Hist. og Top.“ 3die Bind 1871. Landsmaalet, der staar den vestjydske nærmest, er allerede stærk paavirket.

I Sognet findes en Del „Hellige“ (Pietister) og en Del „Højhellige“ (vel nærmest en reformeret Sekt).

Af en betydelig og værdifuld Bogsamling, som 1810 skjænkedes af J. O. Møller, P. S. Aaby og N. S. Aaby, Handlende i Kjøbenhavn, findes nu kun enkelte Bøger.

I Nærheden findes Hammerum Folkehøjskole og Friseminarium, oprettet af Lærer i Birk, Thomas Nielsen, Folketingsmand for Vejlekreds.

VI. Embedsmænd og Lignende.

1. Præster, Degne og Lærere.

Præster: 1. Dominicus . . . i 36 Aar, tillige Foged i Hammerum H., siges at være afsat af denne Grund, men dog at have været saaledes elsket af Sognefolkene, at de længe efter samledes om ham, snart paa Kirkegaarden, snart paa Marken for at høre hans Prædiken. 1518. 2. Hans . . . — 3. Anders Madsen Dolmer eller Norlund. Afsat ved 1630 for sine Aarsager, men var elsket af Sognefolkene, som forlangte ham tilbage. — 4. Christen Christensen Vinding —1661 †. — 5. Ulrik Christensen Helt, Provst, —1707 †. — 6. Gongolfus Bonsach (g. m. Beate Sofie Meyer) —1722 †. — 7. Vitus Petersen Bering, Provst, (g. paa Rødslæt 1724 med Elisabet Lavridsen Lassøn, f. i Ikast 1807, d. i Gylling 1786) —1756. Han byggede Præstegaarden 1731 og døde 1766. — 8. Dines Jensen Hjørsing till. Præst i Sunds —1766. 9. Mogens Ottesen Lassen, f. i Gjødstrup, Provst 1802 (g. 1766 m. Kristine Marie Koch, f. 1751, d. 1827) —1805. Han anlagde Haven, hvori endnu findes 1 Eg og 1 Kastanie fra hans Tid. Entl. 1805, d. 1826. 10. Anders Listo Høeg, forfl. til Romdrup, —1812. 11. Morten Thomsen Næblerød, forfl. til Vislev,

—1827. 12. Peter Tang (g. m. Ane Harpøth), forfl. til Velling, —1841. 13. Peter Sveistrup (g. m. Baltasarine Krarup), forfl. til Højen, d. 13. Maj 1872 i Vestrup, —1852. 14. Ely Sofus Falkenskjøld, ugift, forfl. til N. Nissum, —1857. 15. Joh. Jørgen Boye, forfl. til Ingstrup, —1869. 16. Peter Henrik Kasstrup, f. 26. Juni 1821 i Halagerlille (g. m. Karoline Amalie Worsø, f. 18. Maj 1827 i Kbhvn., 1869—

De gnie: 1. Jørg. Thorlund 1742; (g. 1 m. Ane Magdalene Bonsach; d. 1781, g. 2 m. . . . , d. 1794). —1800 †. God Visedigter. 2. Frederik Ludvig Christensen, f. i Kideris Mølle, Student, gift, —1808 †. 3. Frellesen, gift, Børn, —1837 †. Ved hans Død fik Herning sin egen Kirkesanger. 4. Thomas Petersen (g. 1 m. Frellesens Datter; g. 2 m. Dorte Margrete Kølback, Børn, d. 1861, —1855. 5. Peder Christian Lauritsen, f. 3. Decbr. 1820, dim. 1842 (gift 1844 m. Johanne Mine Ramskov, f. 7. Jan. 18, Døtre), 1855—

Lærere: 1. Peder Skole. 2. Peder Skole, d. 1819. 3 og 4, se Degnene Nr. 4 og 5. I Gullestrup: 1. Vilh. Fr. Lind, f. 1. Nov. 1830, dim. 1865, ansat 1. Nov. 67, g. m. Thoran Ejolfsdatter, f. 10. Juni 32 i Keikjavik.

2. Herredsfogder og Skrivere, Birke-dømmere, Sagførere.

Herredsfoged og Skrivere: 1. Dominicus, tillige Præst, 1518. 2. Christen Lauridsen, boede i Gjellerup By, ihjelstukken af Bier, —1616 †. 3. Jens Minsted (g. m. . . . Björn), nævnes 1736, ca. —1740. 4. Nikolaj Busch (nævnes 1750, 68) boede i Tovstrup, ca. —1770. 5. Hans Linnet, f. i Holstebro (nævnes 1767) boede paa Lindbjærggaard og ejede Karstoff, —1780. 6. Kasper Møller (g. m. Ellen Marie Vissing af Krogsdal) boede paa Højris, hvor Arkivet brændte, —1825 †. 7. Jørgen Christian Landt, forfl. til Varde, —1839. 8. Niels Hunderup, Kansellir., forfl. til Tyr-

sting-Vrads H., d. 53, —1845. 9. Nikolaj Peter Toxverd, Kammerj., forfl. til St. Heddinge, —1849. 10. Georg Flemming Tillisch, Kammerj., forfl. til Bjærg H., d. 1. Juni 72, —1856. 11. P. Jessen Broder Feddersen, R+, Justitsr., 1856—

Birke dommere: 1. Knud Pedersen Sølvtoft (g. m. Dortea Jespersdatter) levede 1643. 2. Peder Paaske til N. Karstoft, d. 1753. 3. Ole Stafsholm, boede paa Salholt, nævnes 1750, 1759. 4. Christian Lyster, nævnes 1768 og senere ²⁹).

Sagførere: 1. Tvede og 2. Olgaard, boede paa Tanderup. 3. Hans Fr. Ølgaard, forfl. til Skive. 4. Trap. (Alsted). 5. Valeur, der i flere Retninger har gjort sig fortjent af Stedet og Egne.

3. Læger, Apotekere og Dyrlæger, Postekspeditøre, Landmaalere.

Læger: 1. Andreas Vilh. Petersen 1843—46. 2. Karl Avgust Hoffbaur, forfl. til Vejle 28. Juli 1847. 3. Villiam James Wedel til 31. Oktbr. 1858. Praktiserende Læger: Jørgensen fra 1835, Wood, Mohr 1870, Kr. Ad. M. L. Feilberg fra 1871. ³⁰).

Apotekere: 1. Hans Leganger Heiberg i Ringkjøbing oprettede ifølge Bevilling 15. Febr. 1832 et Filial i Herning, som forblev under Ringkj. indtil 1860. 2. Johannes Andreas Kuudsen, 1834—53. 3. Christian Karl Heiberg til 1860. 4. Jens Christian Møller til 1873. 5. O. E. Bagger fra 1873. Kjøbesum 84,000 Kroner. ³¹).

Dyrlæger: 1. Mads Lassen, bor i Sinding. 2. H. R. C. Brockdorff (g. ... Eyde).

Postekspeditøre: 1. Hansen (g. m. ... Schjøtt) forfl. til Præstø 1864. 2. E. J. C. Theill (g. m. ... Bohr), Løjtn.; siden 1872 Telegrafbestyrer.

Landmaalere: 1. W. A. Klejn, Landinspekt.

Anmærkninger.

- 1) Indtil 1794 kaldtes Amtet Lundenæs Amt og før 1660 Lundenæs Læn. Herredet har sit Navn (1529 Hammr Herrit) efter Byen Hammerum (i Gjellerup), der igjen har Navn efter sin Beliggenhed paa eller ved (um) en Hammer, o: skovbevokset Højdedrag, det er paa den fra Skovbjerg Bakkeø i Øst ud-gaaende Halvø. (Se Dalgas: Hede billeder).
- 2) Nabosognene have deres Navne, Rind af sin Beliggenhed ved en Aa (Oldnordisk rinda, o: en Aa); Snejbjerg af Beliggenheden paa en Skraaning (paa sned, so Nørre Snede); Tjørring af Planten Torn (Oldn. tyrnir, o: Tjørn, Torn, se Tuenborg Slot i Gjødstrup Sø og Planten Tuen); Sunds af Oldn. sunder, o: adskilt og så, o: Sø (Sund og s), altsaa den delte Sø. Den Del af Søen, som adskiltes ved Kvolsholm (opr. Qvalsholm, se Side 9) er forlængst udtørret. — Herredets øvrige Sogne have Navne, Arnborg (udt. Aanborre, 1340 Arnburgh) af Oldn. arna, o: Ørnes; Assing (1340 Asing) af en Aas eller en Eng; Skarrild (1340 Skareld) af Oldn. skard, o: Skaar, Indhug mellem Bakker; Sønder Felding af fala, o: Slette, Lynghede; N. Vium af um, o: ved og Vide, o: Skoven (se Videbæk); Vordegod (udt. Uergaard) af Oldn. Urd, o: Stengrund (Fjelsted[r]vang, øde i Pesten 1350); Vilbjerg (1340 Vilbyergh) af Mandsnavnet Vile; Nøvling (1340 Nythling) af Frugten Nød; Sinding, maaske af Oldn. sina, o: vissent Græs; Tvis (1163 Tuisel) af Tve (to) og gersel, o: Gerde, Hegn; Avlum, maaske af Abild, Æble; Ørre af Oldn. eyra, o: Øre, Landtunge, og Ikast (udt. Ik'ast) af Eg og

Kast, Hegn, aitsaa Skovens Hegn. Af disse Sognnavne faar man et godt Begreb om, hvorvidt Herredet har været bevokset med Skov.

- 3) Jurisdiktionen, der tæller ca. 15000 Mennesker, indbefatter Herredets 19 Sogne (med Undtagelse af Vium, Vordegod og Tris) saunt Timring (af Oldn. timbr, o: Tømmer) i Ulfborg Herred, og den Del af Hodsager, som ligger i Ginding Herred (1340 Holsager, af den hvælvede Ager, se Holstadbros).
- 4) Herning Lægedistrikt, der indbefatter Jurisdiktionen, hørte indtil 1843 under Ringkjøbing Lægedistrikt. Om Lægerne se VI. 3.
- 5) Indtil 1536 hørte Sognet under Hard Syssels Provsti (Hard Syssel, o: den Kreis, som i Oldtiden beboedes af Harderne. Holstebro var Syslets Hovedstad. Se min Beskrivelse „Holstebro“ og min Afhandling: „Noget om Hard Syssel og dette Navns Oprindelse). Mellem 1536 og 1806 havde Herredet sin egen Provst og mellem 1806 og 1822 hørte det under Ringkjøbing Amts Provsti.
- 6) I Mosen fandtes i sin Tid en drejet Öltragt. De 3 Søer, som man troede bundløse, ere nu næsten udtørrede. De vare øde for Dyr og Planter.
- 7) Under denne By ligger Holmbyde, en udvidet Del af Aaen, hvori der efter Sagnet skal gaa en Gjede af fabelagtig Størrelse med en Guldkjæde om Halsen. Andre fortælle, at der ved en Jærnlænke er nedsænket en stor Skat.
- 8) I ældre Tider kaldtes de 6 Gaarde ogsaa Mandagsgaard (Vestergaard) osv., fordi hver Gaard havde Bindestue sin bestemte Aften.

- ⁹⁾ Paa Gaardens vestre Mark skal der gaa Spørgelse, en So med 12 Grise og paa Vesterholms en Høne med Kyllinger.
- ¹⁰⁾ Langs med den nordre Side af Lavlund Kjær har ligget en Del andre Gaarde, som ogsaa nedlagdes, hvoraf 3, som laa i Lillelund Enggaard, have hedt Hedegaard, og de der laa paa Vesterholms, Nørholms og Herningsholms Marker have maaske hedt Holm. Gaardspladsene vare endnu kjendelige i min Barndom.
- ¹¹⁾ Hans Enke, Dortea Brokdorf, døde paa Gesingholm 1629. Selv var han en Sønnesøn af den berømte Johan Ranzau. Hans første Kone var Tala Tott.
- ¹²⁾ Chr. Ranzau skal have oprettet Skaaphus, en prægtig Herregaard, til Faare- og Gedhus til Gedehold. Hans Sønnesøn Christian Ditlev Ranzau blev skudt 1721 paa sin Broders, Vilhelm Adolfs Foranstaltning. Om det er denne Ranzau, der døde som Fæstningsfange 1734, Sagnet lader ligge begravnen nord for Havediget, vides ikke.
- ¹³⁾ P. Lassen var gift med Ane Lassen, Enke efter Mads Rosenlund til Dybvad.
- ¹⁴⁾ Han mindes endnu som den gale (men i Grunden gode) Major.
- ¹⁵⁾ Selve Gaarden stod for 48 Td. 2 Skp. 2 Alb. 1830 stod den for 17^{63/96} Td. og tidligere var der en Vindmølle ved Gaarden.
- ¹⁶⁾ I disse fandt Westrup 2 gamle Kanoner.
- ¹⁷⁾ Der gaar det Sagn, at en Løngang skulde føre fra Borggaarden til Gjellerup Kirke. Deri kan der maaske være saamegen Sandhed, at en saadan førte til den nærmeste Vej til Kirken, der som Herredskirke var et Fristed. Sagnet synes at ville stadfæste sig,

idct at en af de senere Ejere i Muren har funden som et muret Rør, ad hvilken en Nedhejsning kunde finde Sted. Fra Bunden af dette Rør finder man, at Muren indtil den nordre Ende af Bygningen ved Grunden er fornyet paa Grund af, at den underjordiske Gang har givet sig. Vilde man grave en Grøft i Haven, lodret paa en Linie fra Hushjørnet til det Sted nord for Haven, hvor man i sin Tid fandt en muret Grav, der mulig var Gangens Munding, vilde man faa Vished i denne Sag.

I alle øverste Etagers Værelser ud mod Gaarden findes Rester af herlige Freskomalerier, som have beklædt alle Vægge. Der findes endnu en Rest af en Trappegang, hvis Retning ogsaa ellers er kjendelig i enkelte Indrevægge. Gangen, der har været skjult mellem nederste Loft og øverste Gulv, har haft en saa ringe Heldning, at medens Indgangen var i den nordre Ende af øverste Étage, var Udgangen i søndre af nederste, hvor den synes at have endt ved et Indelukke, som endnu findes, paa en Maade skjult af den store Skorsten. Det er først i den senere Tid, man har lagt Mærke til dette Rum, hvortil ingen Indgang findes. Mon det var her, Jomfru Qvalen sad indespærret? — Om Kjældere har man mærkelig nok ikke hørt tale. — Gaarden har naturligvis haft sin Nisse, som bestandig laa i Strid med Nissen i Gjellerup Præstegaard. I dennes Eng findes Nisses Holt, der er opstaaet af al den Straa, som spildtes, naar de sloges om hinandens Tyvekoster.

Den fortrinlige „Herningsholms Hovvise“,

- som jeg kun har hørt i Brudstykker, maa søges i E. T. Christensens „Jydske Minder“.
- 18) Fæsteren holdt 2 Heste og 4 Køer.
 - 19) M. Schou, der først havde været Tjener og Degn, er endnu i levende Minde for hans Vittighed.
 - 20) I Lervadskjær boede i forrige Aarhundrede Herredsfogdens Søn, Henrik Busch, som var Formand for et Falskmøntnerkomplot paa mange Personer.
 - 21) Grænsen mellem Herning By og Brændgaard samt Holing er vel næppe angiven nøjagtig.
 - 22) Oprindelig og indtil ved Aar 1840 kaldtes Stedet Lille Lavlund efter det Par Steder, som ere fraskilte Lavlund.
 - 23) Undertiden kaldtes Sognet, for at skille det fra Hanning i Bølling Herred, Øster Hanning og Fede Hanning.
 - 24) Herredsfogderne have til forskellige Tider boet i Gjellerupby, Tovstrup, Højris, Herningsh., Lavlund, Herninglund og Nørholm. Oprindelig maa Tinget have været i Hammerum, men i umindelig Tid, indtil ca. 1620 i Snejbjærg, en kort Tid indtil 1646 paa et ubekjendt, men ubeliggende Sted, siden i Gjellerup og fra Møllers Tid, da Tinget holdtes i Hus, paa Herredsfogdens Bopæl. Et nyt Tinghus er opført 1857, paa et andet Sted; to Étager. Løverdagen er Tingdag.
 - 25) Paa sin Mark fandt Kjøbmand Sivebæk tvende 10 Alen lange og 2 Alen vide, halvsirkeldannede, 2 Alen dybe, men opfyldte Grave, der vendte Bugsiden imod Sydvest. I den nordlige Sirkels Midtpunkt fandt han to runde, ligeledes tilfyldte Fordybninger. I den ene, der var 5 $\frac{1}{2}$ Alen dyb, 1 Alen vid forneden

og foroven 2 Alen, var Væggene ligesom satte af Egesplinter. Paa Bunden af denne fandtes en lille Kanonkugle og en Ende Reb. Vi have her et Fund af en sprængt Trækanon for os. Her laa ogsaa Herningsh. Skyttehus.

- ²⁶⁾ Af Folketingsmænd kan nævnes: Peder Knudsen, Søren Flø, Blixen-Fineke, Grev Trampe og Peder Nielsen. I politisk Henseende gaar det store Flertal i Sognet som i Kredsen i venstre Retning.
- ²⁷⁾ Kongetienden er henlagt til Ribe Fysikat.
- ²⁸⁾ Der holdes hened 3 Gange saameget Kvæg, som for 50 Aar siden.
- ²⁹⁾ Møller fortrædige Lyster for at faa ham afsat og Birket draget til sig; men hængte sig selv for at undgaa Straf for sine Bedragerier. Hans Fuldmægtig druknede ved Donsig Bro.
- ³⁰⁾ Ved kgl. Res. 20. April 1775 oprettedes et Distriktslægeembede i Ringk., hvortil lagdes 10 Sogne i Herredet. Førhen var der en Kirurg. Af Læger i Ringk. vedkommer os her: Joh. Dav. Kressen 1768—95, Cruse † 1806, M. Hansen † 1811, H. P. Fryd † 1820, Gunst —1844. Distriktet i Herning oprettedes 1843.
- ³¹⁾ Apoteket forestodes i de 3 første Tid af Jens Gundorph.

Til Herning!

Som her er vist, er dit Tegn et Horn —
 et Guldhorn, overflødig fyldt med gyldne Korn —;
 virk det i Danebroge, I Herning Kvinder!
 med Aks og Blomster! Gud, lad det vaje, mens Tider rinder!

